

ТРАГІЧНА МОДЕЛЬ СВІТУ В КУЛЬТУРОЛОГІЧНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В ЛІРИЦІ ПОЕТІВ-ШІСТДЕСЯТНИКІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ХХ СТОЛІТТЯ

У 60-х роках у поезії шістдесятників наскрізною трагічною емоцією є усвідомлення суперечності між поняттями “рідна земля” і “рідна країна”. Їх внутрішнє мовлення виражає такі рефлексивні моменти як протистояння митця і влади, бачення суспільства соціально структурованим, коматозний стан політичної волі українців, трагедія втраченого, обдуреного покоління. Явна недооформленість, непроясненість образності – це аргумент поета, на якому він говорить з самим собою. Мовна стереотипізація мислення, словесні еталони, трансцендентна символіка, архетипи найрізноманітніших рівнів виступають як фільтр мислительної діяльності у В.Стуса. Самовиявлення мови, логоморфна інтерпретація світу дали можливість поету у перших своїх збірках виступити “репрезентом нашої нації”, поневоленого народу в контексті його “трагічного часу” і “трагічного простору”.

Поети прагнуть дійти до нетлінної і пречистої плоти, усвідомлюючи земне існування людини як тінь, що відбивається в розумі, в єдину іпостась без злиття Божого і тлінного ества. Біль лікує душевну сліпоту. І в цьому катарсисна сила трагедії як однієї з творчих засад мистецтва, трагізм у їх поезії пов’язаний з палкою проповіддю діяння і духовної героїки. З одного боку “я” поета – самотнє, з містичним страхом перед собою, замучене безвихідністю нав’язаного існування, вимушеного способу життя, а з другого – трагедія зіткнення “двох див” – руйнівного і творчого, злого і доброго. Вони наполегливо, на грані життя і смерті, прагнуть відкрити себе у світі і світ – у собі, причому світ безмежного, незмірного, який не вмістить жодна, сформована ще старшим поколінням, мірка, прагнуть залишити нащадкам пристрасть і гнів, радість і муки, а не ошукану могилу. Людина в поезії Л.Костенко, І.Драча, М.Вінграновського, В.Симоненка з глибоким подивом починає розуміти ідею філософської ідентичності зовнішнього і внутрішнього. Але у 70-80-х рр. уже нема того безумовно впевненого

голосу, тих голосних інтонацій, нема розгалужених каталогів метафор. А залишилися тільки ключові (“В думки твої, як з моря в море Підводний човен” – Д.Павличко, “Ти б завернула, та немає ні слів, ні голосу нема” – В.Вінграновський, “Не флейта, не ліра, не цитра, а батіг” – Л.Костенко, “Серце інколи озирається... розстріляна скрипка в крові” – І.Драч, “Занурені на душ розверсте дно, лежать сини, як вимерзле насіння” – В.Коротич). Суміш реально страшного і відверто фантастичного – у сукупності складається якийсь трагічний філософський фарс, де найголовніше не зрадити високих морально-етичних законів національного життя, душі, людини. Поетам моторошно чути без краю свого, без народу, яких кожен мусить творити сам зі свого зболілого серця.

У “великому моральному Тексті” їх поезії народжується ідея трагічного “стрітіння”. вічності і національного чину, матерії і Святого Духу. У В.Стуса чітко спостерігається, з одного боку, несамовиті екстази й нагітання, буяння поетичної експресії (“поетична манера”), з другого – розважлива філософська заглибленість, відображення у формах життя, конкретика дійсності, її жива плоть, ваговита дозрілість речей, “лагідна округлість форми”. Нова поетична філософія і естетика, яку В.Стус назвав “естетикою страждання”, утверджували потребу самоусвідомлення людини через почуття екзистенційного протистояння “масовій” психології, через спробу входження у “Велике горе” свого народу. Якщо в перших збірках В.Стуса, дух – це крик плоти, то в “Палімпсестах”, в останніх його творах, – це роздираючий свідомість дуалізм, пошуки шляхів подолання в собі інтенсивного плану, утвердження екстенсивних форм вираження.

У 90-х роках “я” поетів – пристрасне, патетичне, сповнене благородства, лицарства, толерантності, шляхетності, переповнене спрагою ідеальної любові до України, мови, культури. Це людина, що заплатила за любов і життєлюбство стражданням і відчаєм, після гірких розчарувань відчула справжню ціну “свята засинання й просинання”. У слові кожного з поетів – і Л.Костенко, і М.Вінграновського, і Б.Олійника – виходять з нього гени його особистості, гени тієї особистої генеалогії, до якої він належить. І тому словом входячи в іншу особистість, він починає в ній новий особистісний процес. Синестезичні образи (архетипи вогню, кола, квадрата, сосни, Христа, аніми, анімусу) відтворюють картину чисто української ностальгії: у трагедії розп’яття зникає роз’єднаність розуму і духу. Ліричний герой побитий, подряпаний, обпечений, прохоплений одвічною мерзлотою і мерзотою національного життя. Недаремно В.Стус розуміє свою трагедію як прояв трагедії людини в історії, що для української свідомості є знаковим: світ бачиться моторошним, страшним, зизооким і нестерпним. Образ Божої тверді як нескінченно великий обсяг вічності розглядається як “благословенна смерть”. Його біль – це не просто вимушений стан буття, свідчення антагоністичності світу й людини. Поети-шістдесятники інтуїтивно передчувають те, що сучасні філософи називають самотністю людини і нації в світі. Україна знаходиться в глибокій смерті духу, що його поглинув дух повсталих, але нешляхетних “корундів”.